

بررسی کتابهای رسیده

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

= ۱ =

داستان رستم و سهراب از شاهنامه

مقدمه و تصحیح و توضیح از مجتبی مینوی

از انتشارات «بنیاد شاهنامه فردوسی» - وزارت فرهنگ و هنر ۱۳۵۲
۲۲ صفحه مقدمه + ۶۵ صفحه متن داستان و ۱۰۲ صفحه حواشی و توضیحات

از شاهنامه استاد ابوالقاسم فردوسی نسخه‌های خطی، فراوان و چاپهای مختلف و بسیار موجود است ولی باید اذعان کرد هنوز يك متن تحقیقی و انتقادی که به همه جهت در خور مقام و شأن این شاهکار زبان فارسی و ملی باشد در دست نیست و ظاهراً به همین مناسبت بوده که وزارت فرهنگ و هنر به تأسیس مرکزی پژوهشی به نام «بنیاد شاهنامه فردوسی» مبادرت کرده و اداره این مرکز مهم پژوهشی را نیز به استاد مجتبی مینوی سپرده است. کتاب «داستان رستم و سهراب» که در ۱۸۹ صفحه، به تازگی منتشر شده و يك نسخه از آن به دفتر مجله رسیده است حاصل تلاش و کار يك ساله این بنیاد می باشد .

مجله بررسی‌های تاریخی ضمن ابراز سپاسگزاری از توجه بنیاد شاهنامه فردوسی و عرض امتنان به حضور استاد مینوی ،

متأسفانه ناگزیر است از اظهار نظر درباره این کتاب و کار پرارزش استاد مینوی خودداری کند زیرا ارزیابی این کتاب، منطقی‌اً باید براساس ضوابطی ادبی باشد و این کار را هم که مجله بررسی‌های تاریخی در صلاحیت خود نمی‌بیند، استادان و محققان صالحی در مجلات ادبی مثل سخن و یغما کرده‌اند و می‌کنند. ولی همینقدر باید گفت تاریخ و فرهنگ و ادب ایران و همه فارسی‌زبانان این سرزمین که بی‌ریا به فردوسی و شاهنامه او مهر می‌ورزند و با اعتقادی که به‌مقام علمی و صلاحیت استاد مینوی در این باره هست، از استاد و بنیاد شاهنامه فردوسی انتظار دارند کاری کنند که این چاپ شاهنامه، کاملترین چاپ انتقادی و پاسخ‌گوی همه انتظارات ادب و زبان فارسی باشد.

= ۲ =

فرمانهای ترکمانان قراقویونلو و آق‌قویونلو

تألیف حسین مدرسی طباطبائی

۱۳۷ + ۲۲ صفحه - چاپ قم - دی ماه ۱۳۵۲

مؤلف کتاب، آقای مدرسی طباطبائی از روحانیون فاضل و محققان دانشمندیست که در تحقیقات تاریخی از روش علمی و اصولی دنیای امروز تبعیت می‌کنند. تاریخ قم و مقالات خاندان فتحان و چند مقاله نفیس دیگر از ایشان در مجلات فرهنگ ایران زمین و نشریه آستان قدس رضوی مؤید این نظر است. به‌علاوه، خوانندگان مجله بررسی‌های تاریخی از روی مقاله محققانه و مستند خاندان

علی صفی که در شماره های ۱ و ۲ و ۴ این مجله به چاپ رسیده با اصالت کار ایشان آشنائی دارند .

و اما کتاب حاضر :

درباره دوره ترکمانان که ۱۲۹ سال از ادوار تاریخ ایران را دربر گرفته است (از ۷۷۹ تا ۹۰۸ هجری قمری) ، متأسفانه به سبب اینکه مدارک مربوط به آن دوره بسیار کم است و آنچه هم وجود دارد هنوز به طور کامل و کافی معرفی نشده ، آگاهی های بسیار اندکی داریم و کارهایی هم که در مورد این دوسلسله از امرای ایران شده است بیشتر توسط ایران شناسان و محققان خارجی می باشد. با این وضع پیداست که تدوین و تألیف مجموعه ای از فرمانهای مربوط به این پادشاهان به زبان فارسی تا چه حد مفید فایده تواند بود .

کتاب حاضر متضمن ۲۷ فرمان از پادشاهان قراقویونلو و آق - قویونلو به این شرح است :

يك فرمان از قرايوسف قراقويونلو

هشت فرمان از جهانشاه » »

يك فرمان از حسنعلی » »

شش فرمان از اوزن حسن آق قویونلو

شش فرمان از یعقوب » »

سه فرمان از رستم بیگ » »

يك فرمان از قاسم بیگ » »

دو فرمان از الوند » »

و این اسناد عموماً يك بار در کتابها و مجلات فارسی و خارجی به چاپ رسیده و انتشار مجدد آنها ، آنهم در يك جا به طوریکه

مؤلف خود نوشته از این نظر بوده «که تقریباً همگی بیشتر درست خوانده نشده و متن های منتشر شده همراه با خطاها و نادرستی های متعدد بوده است» .

از مزایای این مجموعه یکی رعایت ترتیب و توالی تاریخی اسناد است که به درك تحولات وقایع و حوادث كمك بیشتری می کند . دیگر توضیحات و حواشی جامع و مفید است که برای هر يك از اسناد نوشته شده و بالاخره ، وجود عکسهایست از متن فرمانها که خود فوائد دیگری از تاریخ هنر و آشنائی به رسوم دیوانی و اجتماعی ایران در سده های هشتم و نهم هجری ایران را در بردارد . ما توفیق مؤلف دانشمند این کتاب و همکار گرامی خود را در راه خدمت به تاریخ و فرهنگ ایران آرزو می کنیم .

= ۳ =

فهرست قرآنهاي خطي کتابخانه سلطنتي

مرداد ماه ۱۳۵۱ - تهران

۱۲ + ۴۹۶ صفحه قطع وزیری - چاپخانه زیبا

فهرست کتب دینی و مذهبی خطی کتابخانه سلطنتی

تهران دیماه ۱۳۵۲

۱۸ + ۱۰۷۹ + ۲۵ صفحه - قطع وزیری - چاپخانه زیبا

تألیف خانم بدری آتابای رئیس کتابخانه سلطنتی

این دو فهرست که جایشان در میان فهرستهای کتب فارسی و اسلامی خالی بود ، بالاخره به همت و کوشش خانم بدری آتابای رئیس کتابخانه سلطنتی فراهم و در دسترس دوستداران فرهنگ و

تمدن ایران گذارده شد. هردو کتاب روی کاغذ سفید اعلا و با حروف و طرح مرغوب و به خصوص با روی جلدها و درون جلد های مزین به نمونه هائی از بهترین نقاشی های مجلدات موجود در کتابخانه سلطنتی به چاپ رسیده و شامل شرح و توصیف ۲۲۲ نسخه خطی قرآن و ۵۰۲ نسخه خطی کتابهای دینی و مذهبی متعلق به گنجینه پربهای کتابخانه سلطنتی ایران است.

در مورد دو فهرست مورد بحث باید گفت، فهرست های مزبور تنها فهرست هائی عادی شامل ذکر عنوان و نام مؤلف، نام کاتب و تاریخ کتابت تعدادی نسخ خطی نیست بلکه در عین حال يك کاتالوگ از هنرهای وابسته به کتاب از قبیل خط، کاغذ، تذهیب، سرلوحه، خاتمه (کولوفون)، تجلید، صحافی و همچنین مجموعه ای از اصطلاحات مربوط به این هنرها نیز هست که خود از آشنائی و وقوف مؤلف به فن کتابداری و نسخه شناسی حکایت می کند و به علاوه شامل فهرستی از نام کاتبان و مذهبان با قید زمان زندگی آنها می باشد.

خانم آتابای در معرفی هر يك از نسخ مذکور در کتاب های خود جزئیات این موارد را معرفی کرده اند و در مورد کتابهای دینی و مذهبی محتوای هر نسخه را نیز به طور خلاصه ذکر نموده اند. باید افزود که از مزایای دیگر این دو فهرست گراورهایست از نمونه خطوط و سرلوحه ها و تذهیب ها که به صورت سیاه و سفید و رنگی به چاپ رسیده و در درون کتاب ها جای گذاری شده است. ما توفیق مؤلف محترم را آرزو مندیم و امیدواریم ضمن مرقعات و کتب کتابخانه سلطنتی که خود در مقدمه فهرست کتابهای دینی وعده کرده اند، فهرست جامعی هم از اسناد تاریخی موجود در آرشیو کتابخانه سلطنتی فراهم نموده در دسترس محققان و تاریخ ایران قرار دهند، زیرا بی گمان آرشیو کتابخانه سلطنتی حاوی

انبوهی از اسناد تاریخی از دوره صفویه و احتمالاً هم سالها پیش از آن، تا پایان دوره قاجاریه می باشد که تاکنون از دسترس و نظر محققان تاریخ ایران دور مانده است .

چنانچه فهرست جامع و علمی این اسناد فراهم و در دسترس محققان قرار گیرد و استفاده از آنها برای مورخان و پژوهشگران امکان پذیر شود ، به تحقیق می توان گفت تغییراتی کلی و اساسی در بسیاری از موارد و مواضع تاریخ چهارصد ساله اخیر ایران پدید خواهد آمد .

= ❧ =

فلسفه تاریخ و اجتماع

تألیف مرتضی مدرس معلم سابق تاریخ و فلسفه دانشگاه تهران

انتشارات متین - تهران - سال ۱۳۵۲ در ۲۱۲ صفحه

درباره فلسفه تاریخ و مکاتب گوناگون آن در جهان ، کتابها ، رسالات و مقالات متعدد به زبانهای خارجی نوشته شده و از این انبوه بیشمار سه کتاب هم به نام های «فلسفه تاریخ، تألیف امری نف» ترجمه دکتر عبدالله فریاد «تاریخ چیست» تألیف ای.اچ.کار ترجمه حسن کامشاد و «فقر تاریخگری» تألیف کارل د. پوپر ، ترجمه احمد آرام به فارسی ترجمه گردیده است ولی نخستین بار است که کتابی در این زمینه به فارسی تألیف می شود .

کتاب آقای مدرس مجموعه مقالاتیست از ایشان که در زمینه فلسفه تاریخ قبلاً در مجلات بررسی های تاریخی ، وحید و ارمغان انتشار یافته بود و اینک يك جا ، به صورت مجموعه ای مستقل و

تحت عنوان «فلسفه تاریخ و اجتماع» به چاپ رسیده است. مؤلف در طی این مقالات از مباحث گوناگون فلسفه تاریخ مانند سیر تاریخ نگاری در یونان و اروپا، تاریخ نگاران فرانسه و انگلیس، هگل و فلسفه تاریخی او، دشواری تاریخ نگاری، مقایسه و ارتباط فلسفه تاریخی ابن خلدان با ویکو، مالتس، دورکیم و اسپنسر و همچنین مطالبی دیگر در زمینه تاریخ و فلسفه آن صحبت کرده است.

مشروطه گیلان از یادداشت‌های رابینو به انضمام وقایع مشهد

در سال ۱۳۳۰ هجری قمری

به کوشش محمد روشن

۲۸ + ۱۱۲ و ۳۹ + ۱۷ صفحه، چاپ رشت کتابفروشی طاعتی

درباره مشروطه ایران مقالات، رسالات، کتابها و مجموعه‌های اسناد بسیار نوشته و منتشر شده است و با همه این احوال، اسنادی که هر روز از گوشه و کنار به دست می‌آید و همچنین بررسی محتوای آنچه را تا کنون درباره این رویداد بزرگ اجتماعی ایران نگاشته‌اند، نشان می‌دهد، هنوز چند صدم از کاری که باید در این زمینه به شود، نشده و جای کار و تحقیق تا سالهای دراز خالیست و به همین دلیل است که در نوشته‌های تحلیلی که درباره مشروطیت ایران تدوین شده است، نارسائیه‌ها و افتادگیها و حتی داوریه‌های نادرست بسیار دیده می‌شود که بیان آنها خود مقاله‌ای مبسوط لازم دارد. بنابراین روش منطقی چنین است که محققان و دانش پژوهان تلاش خود را بر محور گردآوری اسناد و مدارک و تفسیر و تحشیه و انتشار آنها

قرار دهند تا چون به همت آنان گنجینه‌ای از مدارك و اسناد مربوط به این موضوع فراهم شد بتوان به تالیف و تدوین تاریخ بالنسبه منطقی و اصولی مشروطیت دست زد و سهم مردم همه شهرهای ایران را که بی‌گمان در به دست آمدن و تثبیت حکومت مشروطه ایران به قدر قوه و امکانات خود، نقش و جودی داشته‌اند مشخص و معرفی نمود.

به این لحاظ حق این است، انتشار مجموعه اسنادی را که دانشمند محترم آقای دکتر محمد روشن با تلاش فراوان فراهم کرده‌اند (شرح این تلاشها را در مقدمه کتاب ایشان باید خواند) اقدامی شایسته و درخور تحسین دانست.

کتاب حاضر مرکب از دو قسمت است که بخش نخست آن متضمن ۱۱۲ صفحه (از ۱ تا ۱۱۲) شامل یسار داشت‌های روزانه ه. ل. ل. رابینو قونسول انگلستان در رشت مقارن روزهای گرمی بازار مشروطیت است که به خط حسین کاظم زاده ایرانشهر نوشته شده^۱ و موضوع یادداشتها، روزانه وقایع رشت از پانزدهم نوامبر ۱۹۰۶ به بعد است.

يك نگاه زودگذر به این بخش نشان می‌دهد که یادداشت‌های مزبور حاوی نکات و مطالب جالب و مهمی می‌باشد که در روشن شدن گوشه‌هایی از جنبش آزادیخواهی ایران کمک بسیار می‌کند اما متأسفانه این یادداشتها از نظر توالی تاریخ بسیار درهم و پریشان است به این معنی که چون رابینو به اقتضای شغل خود نمی‌خواست است با انتشار این یادداشتها دخالت آشکاری در امور سیاسی و داخلی ایران کرده باشد، یادداشت‌های خود را نزد پروفیسور ادوارد براون فرستاده و براون آنها را به مرحوم کاظم زاده سپرده بود

۱- به مقدمه کتاب صفحه یازده رجوع شود.

تابه خط خود بنویسد . ظاهراً در این دست به دست شدن‌ها ترتیب و نظم توالی یاد داشت‌ها به هم‌خورده و به صورت کلاف سر درگمی درآمده است .

اگر چه در این مورد ایرادی به آقای روشن وارد نیست زیرا ایشان از نظر رعایت امانت، یادداشت‌های مزبور را به همان صورتی که بوده به چاپ رسانیده‌اند ولی به کار ایشان می‌توان این ایراد را گرفت که می‌بایستی فهرستی بر حسب توالی تاریخ نگارش یادداشت‌ها تنظیم و به کتاب می‌افزودند تا تسلسل حوادث بیشتر استنباط می‌شود. بخش دوم کتاب شامل ۴۱ صفحه مربوط به وقایع مشهد در آوریل ۱۹۱۲ (۱۳۳۰ قمری هجری) است .

این بخش هم حاوی مطالبی مهم و متضمن شرح مشهودات و مسموعات را بینو در باره حمله روس‌ها به مشهد و توپ بستن حرم مطهر حضرت رضا علیه السلام و مدت سلطه روس‌ها در مشهد است که خود از نظر تاریخ معاصر ایران حائز اهمیت بسیار می‌باشد .

جهانگیر - قائم مقامی

یادداشت مجله

از این شماره ، در نظراست فهرستی از مقالات تاریخی که در مجلات فارسی و غیرفارسی در مورد مسائل مربوط به تاریخ ایران منتشر می شود برای اطلاع خوانندگان مجله بررسیهای تاریخی به چاپ برسد و از این رو امیدواریم اداره مجلات وزین کشور پس از انتشار هر شماره از مجله خود، يك نسخه را بمنظور امکان انجام این طرح ، ارسال فرمایند . دفتر مجله بررسیهای تاریخی قبلا از این همکاری سپاسگزار است .

بررسیهای تاریخی

مقالات تاریخی در مجلات فارسی

سخن شماره ۵ سال سوم فروردین ۱۳۵۳

آثار جوینی ورشیدالدین به عنوان منابع تاریخ مغول به قلم بویل
دانشیار مطالعات ایرانی در دانشگاه منچستر

ترجمه دکتر اسماعیل دولتشاهی

ص ۵۰۷ - ص ۵۱۲

* * *

وحید شماره یک سال دوازدهم فروردین ۱۳۵۳

حکام و عمال اصفهان در سده اول اسلام استاد جلال همائی

ص ۴ - ص ۱۰

تجارت ابریشم ایران استاد نصراله فلسفی

ص ۱۱ - ۱۶ و ۷۷

نامه‌ای از میرزا قمی به محمد شاه قاجار

ص ۳۲ - ۴۲

* * *

نشریه انجمن فرهنگ ایران باستان : سال دوازدهم شماره ۱۵ (سالی یکبار

منتشر میشود)

کلیاتی درباره سکه های ایران پیش از اسلام خانم ملکزاده بیانی

ص ۲ - ص ۱۵

نظری به سکه های اشکانی

دکتر مسروب آبقاریانس

ص ۱۶ - ص ۳۲

سکه های ساسانی

دکتر ملک ایرج مشیری

ص ۳۳ - ص ۵۱

سکه های اسپهبدان طبرستان *

چراغعلی اعظمی سنگسری

ص ۵۲ - ص ۵۷

ضرابخانه های ایران در دوره ساسانی

دکتر ملک ایرج مشیری

ص ۵۸ - ص ۹۲

* * *

مجله معارف اسلامی (فصلی)

شماره دوم (بهار) دوره جدید (مسلسل ۱۶)

نویسنده معلوم نیست

اسلام و سنت های ملی ایرانیان

ص ۵ - ص ۱۵

دکتر منوچهر ستوده

کتیبه های آستانه مقدسه قم

ص ۳۲ - ص ۳۸

سکه های زیاری و پژوهشی در باره زیاریان ، وضع

بانو ملکزاده بیانی

اقتصادی ، مالی و سکه های آنان

ص ۴۷ - ص ۶۷

* * *

مجله گوهر : سال دوم شماره اول فروردین ماه

ص ۵۱ - ص ۵۹

دکتر کریمی

شوش

ص ۷۱ - ص ۸۱

پرستشگاه آرتاز (قره کلیسا) اعظمی سنگسری

* این مقاله قبلا در شماره ۲۱ و ۲۰ سال هشتم مجله بررسیهای تاریخی به چاپ

رسیده است .